

BUDAPESTI HIRLAP

Megjelenik mindennap, hétfőn és ünnep után való napon is.
 Előfizetési árak: Egész évre 28 kor., félévre 14 kor., negyedévre 7 kor.,
 egy hónapra 2 kor. 40 fl. Egyes szám ára helyben 8 fl., vidéken 10 fl.
 Telefoni szám: 54-53, kiadóh. 55-95, igazg. 55-53.

Főszerkesztő és laptulajdonos:
Rákosi Jenő.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal: VIII. ker. Rákóczy-Szilárd-utca 4. sz.
 Előfizetés- és hirdetés-felvételek: Ugyanez a József-körút 5. sz. 1. emelet.
 Apró hirdetések ára: Egy szó 4 fl., vastagabb betűvel 8 fl.
 Hirdetések nonpareille számítással, díjazás szerint.

A főváros magyarsága.

Budapest, jul. 12.

Budapest népe nyaralni ment; szerteömlő árja betölti zöldelő környékét. Minden évben újra kilebben ez embersokaság s mikor levélhulláskor megint visszagyülemlik — vajjon mily emléket, minő társadalmi hatást hagy maga után? A statisztikus előveszi mérőpálcáját és riasztó számokat ad nekünk tőzsomszéd falvaink idegenségéről, magyar-tudatlanságáról.

Olvassuk, hogy Budapest környéke ma is részben tót, de legkiváltképpen német. A kapuink előtt s a mi pénzünk-ből élő községek — azok, a melyeket megszoktunk a székváros függelékeinek tekinteni — szinte oly messze vannak a magyarosodástól, mint a nemzetiségi ország-szélek. Budakeszt, Budaörsöt túltömi a fővárosi nyár, ám azért a bennszülöttek közül ötven, de hetvenöt százalék nem is sejt nyelvünkön; Békás-Megyeren 2029 lélek közül éppen csak 192-re ragadt valami magyar szó, s az egész biai járásban negyvenezer lakos közül van magyar tizenkétezer. Mindez valóság és nem káprázat. Valóság annyira, hogy míg Romániában oly kis városok, mint Bákó és Románvásár egyszerűen megették a környékbeli csángó-magyarságot: addig ez a világhíres Budapest, a magyarságnak középpontja, bár nagyszerűen veri a mellét, nem csak hogy nem tudja környékébe belevinni a magyarságot, de — s ez a jellemző — még csak nem is érzi saját telepeinek idegenségét. Minden tíz évben juttatja csak eszünkbe azt a statisztika, akkor is oly jól esik elfelednünk.

Ugy-e bár, szükségtelen dolog elmondanom azt, hogy akkor, a mikor minden nagy város-piac a maga nyelvét adja a belőle táplálkozó környéknek, — akkor, mikor mi vadmagyarosítók hírében állunk: — akkor külföldi ezt az eredeti tüneményt megérteni sohasem fogja. Nagyobb baj az, hogy magunk sem tudjuk okát adni; hisz ekkora idegenkedés még „nemzetiségi“ vidéken is szembe-szökő lenne. Magyarozatnak kell lenni. De hol lehet a rejtélynek a kulcsa? Olvastam azt, hogy a „fővárosi nyaralók magyarosító hatása nem igen látszik meg ezeken a számadatokon; a mi azt mutatja, hogy a környékbeli sváb ajku népesség eleddig még nem érezte eléggé a magyar nyelv megtanulásának szükségét.“ De hát: miért nem érezte? A budakeszi és zugligeti gyerek a vizsgáján megjelenik egy muskátli-bukétával, elénekli a Szózat-ot magyarul, s többet azután egy magyar szót sem szól, mig eleven. Ilyen körülmények közt a magyarosítás nem szerves folyamat, ha-

nem rájuk nézve olyan gyerek-betegség, mit legjobb elfelejteni.

Ezt a sok magyarul megiskoláztatott, pufók nebulót ugyan ki „beszéli vissza“ megint a németiségbe? Ennek a jóindulatu, élelmes svábnak, a ki reggel három órakor milimári-járást rendez a „Budakeszi-uton“ befelé, s a ki nyáron fapajtába szorul, hogy a tiszta házát (mit takarékpénztári előlegekből spekulációra épít) a budapestiek rendelkezésére adja, — ennek a szives, alkalmazkodó polgárnak ki veszi el magyar beszédét? Senki se keressen intrikust, titkos ármánykodót; a vétkes közelebb van és nagyobb. A budapesti nyaraló áradat útját vágja a magyarosításnak, sőt néha németesít. Hosszu megfigyeléseket gyűjtöttem garmadába erről, s ezért egyenest és hangosan kirakom igazságaimat.

A „magyarosító“ budapesti már itt, a fészkeben, „az ország szívében“ is nagyban tartózkodik a magyar szótól. Mivel ebben sokan — és okkal — tamaskodni fognak, azért beszéljenek a számok prózái. A legutolsó népszámlálás szerint a fővárosban magyarnak írta be magát 79.3 százalék; csak 14 százaléka német a lakosságnak, mely részt a budai *burger* kerületek s a külvárosi legkisebb emberek adják. Ebből azt lehetne s azt kellene várni mindenféle józan értelem szerint, hogy ott, a hol a fővárosnak legműveltebb és legvagyonosabb része sétál, ejtőzik, — ott magyar szónál egyebet nem is hallani. Legalább jóval a 14 százalékon alul lesz számuk s az is talán a kis „idegenforgalomból“ fog toborzódni. Hisz a kik magyarul tudnak, azok a magyarság kellős közepén csak magyarul fognak beszélni egymás között; ehhez még „magyarosítási hajlam“ sem szükséges. Csakhogy a kik magyarul tudnak, azok itthon s nyilvánosan is német beszéddel tüntetnek magyarságuk mellett. Bukarest új bulevardjain a székely is románul beszél, de Magyarország fővárosában egészen lehetetlen számokat mutat a „nemzeti forgattyú“, ha utcáink végén fölállítjuk.

Próbáljuk csak meg. Számoljunk beszélőket, a mint *Kennan* Szibériában az elébe kerülő szekerekből csinált forgalmi statisztikát. Budapest két legműveltebb korszója az Andrássy-ut és a Dunapart. Megállok az Andrássy-uton és írom az embereket. Ötszázan mennek el mellettem. Bizonyára mind magyarul beszélt. Nem bizony, hanem csak 263 közülök, mert 45 százalék német volt (226), 2 francia, 5 tót és 4 angol. Széchenyi dunai korszóján (több napon) 1000 embert hallgatok sorban, úgy a mint egymásután mennek, nem számítva a tanulókat. Az ezer közül 490 szólt néme-

tül (tehát 49 százalék) 51 százalék magyarul, s megint 2 francia és 3 szláv. A magyarság aránya rosszabb, mint Brassóban a Rudolf-sétatéren. Pedig számaim állandók s a ki kételkednék, tegye meg próbámat, számolja utánam minden este petyhüdt magyarságunknak hangos bizonyítékait. Jobb eredményt nem kapunk, csak olyat, mely elszégyenit. Hiszen az ország közepéről van szó, s legfontosabb nemzedékéről, mely már az alkotmányosság idejében nyerte magyar iskoláztatását. Öreg urak és külbelki svábok nem szoktak a korszón sétifikálni s szépelegni; a tanulókat pedig éppen külön vevém, nemcsak azért, mert egy részük vidéki, nemcsak azért, mert másik felök nevelőjével beszélt-tanult idegen nyelveket, hanem azért is, mert oly példákat látok, mikor az iskolai magyar nyelv megint lekopik az életben. Történik pedig mindez nem valamely román vármegyében, hanem itt Budapestben. Mintha mi második gyerek-nyelv volnánk. Először azt mondja a kis budapesti, hogy „cocó“ és „tütü“; azután jön kora, mikor „lovat“ mond és hazafias ódát: ám később egyszer csak németül kezd *sobajtozni*, családi nyelvűvé teszi azt, megtöltvén vele sétaterünket s a környék kirándulóhelyeit.

Igy érkezünk hát el kérdésünk nyitjához. Budakesz, Pomáz és egész frekvenciájuknak magyar-tudatlansága nem kívülről ered, hanem Budapestről. Mi nyomjuk el iskolai magyarságunknak fésző csirait tömegesen és biztos erővel. Mi minden tíz évben beírjuk egyszer a népszámláló-lapba önként, hogy magyarok vagyunk, s ezzel megboszantjuk, harcra tüzeljük ellenségeinket; de attól kezdve egész nap Magyarországon magyarokkal németül beszélünk s önámításunkat lejátszuk minden nap lelki nyugalommal. Milyen szépen megmondta Carlyle, hogy: mindent tehetsz felebarátom, csak ne hazudjál, mert a hazugság valahol kitör. Budapest hazugsága a környék statisztikájában tört ki — és hogy csodálkoznak rajta a statisztikusok! Pedig lehet-e ezek után csodálkozni azon, hogy Budaörsön és Palotán a pestiek beszélnek németül. Csak természetes, hogy mikor este kivonulunk a Zugligetbe, nehéz olyan villámos kocsit találni, a hol több, mint a fele a szorongóknak ne németül beszélne, s igen könnyű olyan fogaskerekű kupéba kerülni, hol egy árva szó magyar sem hallatszik. Vagy talán a budakeszi kocsik és omnibuszok, melyeket minden este végighallgatok. „Ki látott valaha villám-lani télben?“ — De ki hallott valaha magyar beszédet a budakeszi kiránduló alkalmatosságokon?

Evvel a mi magyarosító rendsze-

rünkkel egészen biztosan meg tudjuk ölni a környék magyarosodási szándékait. Meg is öltük eddig. A Svábhegyen egészen világosan megügyeltem a magyar beszéd hátraszorulását. Sőt tovább is megyek. Siófok csak elég magyar község. Egy nyáron mértem a nyaralók beszédjét. Szombaton megjött a férjek vonata Pestről és másnap 31 asztal közül (ha jól emlékszem) — 28-nál kártyáztak németül. A siófoki dadák pedig lassankint meg fognak saját érdekükben tanulni németül, tőlünk, magyarosító budapestiektől. Ezért mondom és jelentem újra, hogy a budapesti nyaraló-áradat utját vágja a magyarosításnak, sőt néha németesít.

Mind e tényeknek valóságaért állom a tornát. Tartom az elpirító diagnózist is, mely oda viszen, hogy Budakesz magyarosítását Budapesten kell kezdeni, folytatni és bevégezni. Allítom azt is, hogy ebben az utolsó évek nemhogy haladást mutatnának, de nagy renyhülést és petyhüdségetabban, hogy a ki magyarul tud, még nyilvánosan is más szójárást használ. Ki tud segíteni ezen a rikitó félszűzségen, melyet az egész világ elé kirakunk, az ország szívében? Ki tudja módját annak, hogy belemarkoljon és lanyha nembánomságából fölrazza szép Budapest népét?

Akárhogy forgatom a fejemet, tehetetlenül állok fölmeredő kérdésem előtt. Nem tudok rá módot, bárhogy egészen is. A felét meg tudnám oldani a bajnak, de másik oldalát az irástudók szívére kötöm. És szívükre kötém azt is, hogy mindenekfölött nézzünk meg, ábrázoljunk le mindent itthon is úgy, a mint van, s ne jóakaró tulásaink szerint.

De ám lássuk azt az első felét. Mindenütt, a hol az állam az ő nyelvét bele akarja szorítani a társadalomba s meg akarja telíteni vele népét (mint zén-savval nagy nyomás alatt a szikvizet) — mindenütt úgy járnak el, hogy előbb a

hivatalos szervek küszöbölik ki az idegen szót, azután az államhoz, városhoz tapadó félhivatalos szervezetek folytatják a telítés művét; végkövetkezésig viszik ezt tovább mindazok az alakulatok, melyeket a nyilvánosság ellenőriz. Mondják-e erről egyebet, hanemha annak az ismerősömnek az esetét, a ki ügyeskedve egy cseh gyárba vétette föl magát, azt kitanulandó, s a hónap lejárván, fizetéséből kivettett sommát húzott le a gyáros, tagsági díjra a cseh nyelv terjesztésére. A következő lépés az, mikor az egész nyilvánosság nekifekszik az idegen szónak, azt öntudatlanul, észrevétlen beszorítja a családok belsejébe, s ott az új nemzedék elporlasztja, mint a lehulló vakolatot.

Nálunk Budapesten állam, város hivatalosan is teljesen magyarrá lettek. Csakhogy itt megálltunk, a „félhivatalos“ munka már nem haladt tovább; csodálatos hiányai s oly elmaradásai vannak nagyban és kicsinyben is egyaránt, melyet az idegen nem fog elhinni. Nagyról is, kicsinyről is adok példát. A múlt év elején egy kimutatás jelent meg a székesfőváros egyházairól, mely helyett (bár egészen pontos nem lehet), azóta hivatalos számokat nem kaptunk. Arról volt szó abban a statisztikában, hogy a budapesti templomoknak 54 százalékában nem-magyar a prédikáció, s hogy — talán kettőt kivéve — mindegyik felekezetnek van olyan egyháza, a melyben egyáltalán nem hallatszik az anyanyelvünk. Erről kérünk először is pontos kimutatást. De sürgetjük különösen azt, hogy hol vannak magyar egyházi hatóságaink, kik nem tudnak véget vetni ilyen vagy ehhez hasonló állapotnak? Ez csak elég nagy dolog, hiszen ilyen jögn Bukarestben harmincezer székely épp így követelhetné a magyar istentiszteletet, mint ahogy nálunk 14 százalék német uralkodik nyelvvel a templomokban.

Persze, hogy a mit a nagyoktól így látnak, az véges-végig megy a hivatalos szervezetnek kisebb tartozékain. Naponkint kétszer megyek végig a Gizella-téren, de még alig érkeztem úgy, hogy a fiakkerosok magyarul beszéltek volna; nyilván az államrendőrség engedélyük kiadásánál csak arra néz, hogy a kocsi-lámpást hány órákor gyújtják meg. A hordárokat is megrendszabályozták, s csak azt nem vették észre, hogy egyesületi ügyvezetésükbe nem engedik be a magyar nyelvet s hogy az utcasarkokon többségük németül beszél. Hogy ezt folytatják a körösolya-egyesület fölcsatolói s a gázgyárnak lakásunkra küldött munkásai — csak természetes és következetes állapot. Mindezekben s még annyi máson segíthetnének azok, kiket közigazgatásunk gondja illet. Ott, a hol minden polgár félig centralizálta magát a közszervezetek kezében, oly messze elérhet „a nagy Leviathan“, mint talán maga sem sejtí.

Ez uton s buzditva a nyilvánosság által, megmarkolhatnók a kérdés egyik felét. De mi legyen a probléma másik oldalával? Ki tud hozzá férközni ahhoz az eleven por-tömeghez, mely egységben társadalomnak neveztetik? Hogy Budapest népe, társasága, mely magyarul tud, még nyilvánosan sem beszél anyanyelvét! Ki mondja ezt el neki mindennap, míg észre veszi petyhüdt közömbösségét és felriad abból még — Budakeszen is. Ezen szeretném, ha az irástudók elmélkednének. Mert zsandárt senki mellé nem állithatunk; a terrorizálás vége sohasem jó, inkább bántó, mint hasznos. Ha belülről meg nem szólal a budapesti önérzete, ha magát nem piritja az, hogy az ország közepében nem használja az ország nyelvét, a saját nyelvét: akkor tovább fog terjedni ez a lanyhulás, melyet ma már észre sem veszünk. Mig maga a sétáló, kávéházi és nyaraló közönség nem érzi azt, hogy

Uti tapasztalatok.

Irta: Sipulusz.

A ma nap elfelejtettem megírni egy lényeges dolgot. Tudniillik, hogy utazásomnak ne legyen federatív jellege, egészen egyedül mentem Londonba, még Veszeloovszky grófot és Korodi Lutz szász magnást se vittem magammal. A kik különben okosan teszik, ha eljönnek vala, mert Angliában látták volna végre egy országot, melyben mindenki beszél az államnyelvet. Az ember egyedül is keresztülvághatja magát Európán, a nélkül hogy unatkoznék, sőt egy kis opportunitással még jó barátokat is szerezhet magának, még pedig a Veszé József-féle mimikri-elmélet alapján a következőképp: Ausztriában szidja a zsidókat, Bajorországban a poroszokat, a rajnai tartományokban az amerikai gépeket, Belgiában pedig a szocialistákat. Nem tartom ugyan karakternek, a ki gyorsanaton, röptiben rögtön asszimilálódik a helyi hangulatokhoz, de legalább megnyeri utitársai bizalmát és sokat megtud az illető ország viszonyairól.

Nürnbergben beszélt a kupémba egy odaváló zsidó babakereskedő, a ki keserűen panaszkodott, hogy az amerikai babaipar készül csirájában megfojtani a német babagyártást. Azt is kijelentette, hogy az a jóval terhesebb Ausztriában, mint Németországban. Ő különben Bécsből szakadt Nürnbergbe, mert úgy gondolkozott, ha már német, legyen igazi, nagy német. Mert Ausztriában roppant ostoba állapotok vannak. A csehek ütötték őt mint németet, a németek ütötték őt mint zsidót. Mit csináljon? Bajorországban legalább a német orolalát békében hagyják. Azután elbeszélte életét, mely nagyon érdekes volt. Ausztráliában pásztor volt, Amerikában részint fogorvos, részint fa-úszató. Tizenhárom éves korától kezdve bolyon-

gott a világban. Harminc éves koráig mindent kitanult, akkor aztán megházasodott s babaiparra adta magát, melyet mint családapa duplán üzött. Mikor önéletrajzi adatai elfogytak, zsidó adomákkal kezdett mulattatni, de ezeket én már sokkal jobb előadásban hallottam Förster Auréltól és Keszler Józseftől.

Mainz és Coblenz közt, tudja Isten hányadszor, de újra konstátáltam, hogy a német Rajna közönséges svindli, melyet a kitiünő reklámok és a Loreley-féle regék futtak föl. Cseppet se szebb, mint a Duna Esztergom és Vác között. Az a része tudniillik, a mit a természet nyújt. Mert ezt aztán kellemessé, vonzóvá teszi az, a mit az emberek hozzátesznek. A lépten-nyomón látható nagy kultúra, a festői fekvésű kisebb-nagyobb városok, jól berendezett olcsó vendéglőkkel, a gyors és olcsó vasuti és hajóközlekedés mindkét parton és minden órában és végül a romok. Mert ne hidd azt, oh nyájas olvasó, hogy azokban a romokban, melyeket a Rajna partján látsz, egykor páncélos ösök, csatlósok, apródok és zsoldosok vasléptei dübörögtek. Van ilyen autentikus rom is egy csomó, melyet csakugyan az időnek jól ismert vasfoga tett rommá. De vannak műromok is. Ma már a Rajnamentén minden valamire való városkának, a mely tart magára valamit, megvan a maga dűledező vára. A romokat alkalmas módon a város költségén gondos tervek alapján építik föl, aztán a helyi költők megfabrikálják a hozzá való legendákat, a Budecker beleveszi az újabb kiadásba s mi idegenek ábitattal nézünk rá, mikor mellette elhajókázunk.

Persze az ilyesmiért azok a városok, melyek igazi romok és igazi legendák birtokában vannak, nagyon haragúznak, s az eljárást *piszkos konkurenciának* nevezik. Maholnap e szolid alapon álló városok nyári hirdetései ilyen szövegében fognak megjelenni:

Itthon hogyan *kell* beszélnie, addig minden hiábavaló, de addig ne is hitesük el a szomszéd községekkel, hogy Budapest magyarosít. Csak ha ez megtörtént, akkor következik el az, hogy a kiránduló örömet leli abban, ha „egy-egy evőkanállal“ magyar szót ad a környék svábjának, tótjának — s akkor valószínűleg úgy fog járni, mint a multkor budakeszi emberemmel, a kiről évek mulva sült ki, hogy biz ő jól beszél magyarul.

Az igazat megvallva, én nem ugrom mindjárt az egekig, ha egy-egy román községben magyar iskola „készül.“ Azt is bevallom, hogy sokszor visszás nekem az a nagy láрма, a melylyel le „oláh“-ozunk és le „vadrác“-olunk egész csomó jámbor polgárt, ha közülök egy-egy megbicsakszik vagy éppen félrebeszél ott a végeken. De hogy itt, az ország kellős közepében, mi magunk nem tudunk magyarul beszélni, hogy evvel a környék magyarosodását letapodjuk: ez az egy sohasem fog a fejembe menni. Már azért sem, mert sem okát, sem magyarázatát nem találom.

Mindössze annyit hallok, hogy kényelemből történik ez. De ugyan mikor volt kényelmes magyarnak lenni?

lines lét engedessünk meg magunknak, mert rögtön bárbar hirtüket költenék a külföldön.